«Европалық дипломатияның тұжырымдық негіздер» пәні бойынша дәрістер

Кіріспе дәріс 1. Зерттеу тақырыбы, өзектілігі, функциялары, мақсаттары мен міндеттері.

Европалық Одақтың әлемдік сахнадағы да рөлі мен ықпалы күшеюде. Әлемдік экономикадағы еуроның біртіндеп долларды ауыстыра бастағаны осының көрнекі айғағы болып табылады. Қалай болса да, Европалық Одақтың еліміздің сыртқы саясатында маңызды рөльді ойнай бастағаны даусыз факт болып табылады. Зерттеудің тақырыбы - Европалық Одақтын дипломатиясы, оның институттары, даму мәселелері болып табылады. Пәннің мақсаты Европалық Одақ институттар іс-әрекетінің халықаралық-құқықтық қырларын соңғы институционалдық өзгерістер тұрғысынан талдау болып табылады. Осы мақсатқа жету үшін келесідей міндеттер орындалуы тиіс: Европалық қауымдастықтар мен Европалық Одақтың тұжырымдамалық негіздерінің даму тарихын баяндау, Европалық Одақтың құқықтық мәртебесін анықтау, Лиссабон шартын қабылдау тұрғысынан Европалық Одақ институттарының реформасын талдау.

Европалық одақ аясындағы интеграциялық ынтымақтастықтың басты мақсаттары Бірегей европалық актіде (1987), Маастрихт келісімшартында (1992) және Амстердам келісімінде (1997) көрсетіліп айқындалған. Соңғы жылдары Европалық одақ мынадай бағыттарда: ортақ рыноктан экономикалық және валюталық одаққа өту; кең өрістілік стратегиясын жүзеге асыру; бірегей сыртқы саясат пен қауіпсіздік саласында тұтастық ахуалын қалыптастыру; Жерорта теңізі жағалауындағы, Азия, Латын Америкасы, Африка құрлығындағы аймақтық саясатты жандандыру; әлеуметтік саладағы үйлесімділікті одан әрі арттырып, құқық қорғау және ішкі тәртіпті сақтау ісіне әріптестік байланыстарды өрістету мұратына қызмет етіп келеді. 1999 жылдың бірінші қаңтарынан бастап, алғашқы кезекте он бір мемлекет: Австрия, Бельгия, Германия, Ирландия, Испания, Италия, Люксембург, Нидерланд, Португалия, Финляндия, Франция - есеп айырысу операциялары үшін тепе-теңдік қасиеті бекіндірілген бірегей еуро (1996 жылға дейін ЭКЮ) валютасын енгізді. XXI ғасырдын басында Европа одағы қайта құрулардың жаңа кезеңіне өтті, оның мақсаты - үйымды тиімді қызмет ету жолын қалыптастыру және демократияландыра түсу. Еуроодақ іс-әрекетінің зерттеу өзектілігі бірнеше себептермен түсіндіріледі. Көпшілікті соңғы институционалдық реформалардан кейін (Лиссабон шартын қабылдау тұрғысынан) Европалық Одақтағы «демократия тапшылығы» атты феномен толығымен жойылып, институттардың қызметі бұрынғыға қарағанда ашықтау бола ма екен деген сұрақ мазалайды. Осы және бірталай басқа да факторлар Европалық Одақтың институционалдық құрылымын кешенді түрде зерттеуді өзекті қылатыны сөзсіз.

Дәріс 2. Еуропалық дипломатияның концептуализациясының идеологиялық негізі. XVIII ғасыр.

Еуропаның бірлесуін мақсат тұтатын құрылымдық және саяси процессі ұзақ болды. Оның идеологиялық негізі - Еуропаның (континент немесе нақтылы географиялық аймақ ретінде емес, саяси-мәдени ұғым ретінде) саяси біртұтастығы Рим империясынан, ал, діни тұтастығы - IV ғасырдың б.д.д. христиандықтың осы империяда қоғамдық-саяси күшке айналуынан бері орныққан деген сенім болып табылады. Іс жүзінде V ғысырдың Батыс Рим империясы жойылғанынан кейін аумағы бірте-берте тарылып, 1453 жылы оның астанасы - Константинополь - османдықтардың иелігіне өтіп, жоқ болып кеткенінше, империялық бірліктің "күдіреттілігі" Византияда (Шығыс Рим империясы) сақталды.

Еуропада ортағасырлардың соңы мен жаңа заман тоғысында болған жағдайға өте ұқсас болып келеді, бірақ басқа деңгейде. Сол дәуірде натуралды шаруалықтың орнына келген нарық шаруашылығы феодалдық бытыраңқылықпен сыйыса алмай, ақыр соңында оны жеңіп шықты. Сол кездерде пайда болған орталықтандырылған мемлекеттердің экономикалық негізі – ұлттық нарық болды. Шаруашылық қатынастардың мемлекеттік шекаралардан тысқары шығуы Еуропа халықтарының одан да үлкен саяси ұйымын құруы туралы мәселені көтерді. Мұндай ұйым Еуропалық қауымдастықтар болды. Нарықты құру (тауар, жұмыс күші, өндірістің өзге де факторлар мен нәтижелердің қозғалысына барлық ұлттық кедергілерді жою арқылы) олардың алғашқы ірі бастамасы еді.

Ұлттық мемлекеттер, Қауымдастықтар және олардың негізінде құрылған Еуропалық Одақ шеңберінде жойылмайды, алайда өздерінің егемендігін осы мемлекет үсті құрылымның пайдасына қарай шектейді. Экономикадағы интеграция жайлап барып бұл процесске қоғамдық өмірдің басқа да салаларын тарта бастайды: саяси, ақпараттық, әлеуметтік, мәдени және т.б. Уақыт өте келе олар Еуропалық Одақтың қарамағына жататын мәселелер тобына көшеді.

Батыс доктринасында мұндай өзара байланыстың түрі «ауыстырып құю әсері» немесе «тиісті беріліс әсері» деп аталады. Ал «басқаларға» түрткі күшті беретін экономика аталған өзара байланыстың ең басты буыны болып табылатынына ешкім күмән келтірмейді. Осы орайда орынды сұрақ тууы мүмкін: неге жоғарыда аталған үрдістер Батыс Еуропа елдерінде ерекше дамуға ие болды? Бәлкім осында тарихи және географиялық сипаттағы факторладынң маңызы үлкен болды. Біріншіден, Батыс Еуропа елдерінде әлемнің басқа аймақтарымен салыстырғанда шаруалықтың капиталистік жүйесі ертерек қалыптасып, нарықтық байланыстар орын ала бастады, яғни мұнда экономикалық интеграцияның процесстері даму үшін көбірек уақытқа ие болды. Екіншіден, мемлекеттердің біршама шағын аумақтары ұлттық шекаралар мен ішкі нарықтың тар шеңберлілігін анықтап өзара тиімді

бірігуге итермеледі. Айтарлықтай үлкен экономикалық бірлік бағытындағы қозғалыс – еуропалық дамудың жалпы тарихи беталысы болып табылады.

Дәріс 3. Еуропалық дипломатияның концептуализациясының идеологиялық негізі. XIX ғасыр.

Шаруашылық алғышарттарға қарағанда интеграциялық процесстің саяси алғышарттары ортағасырлардан бастап қалыптаса бастады. Оларды әрекет ету аясына байланысты екі топқа бөлуге болады: ішкі және сыртқы. Алайда бұндай бөлу тек шартты сипатқа ие екенін айтап кету қажет.

Ішкі саяси алғышарттар еуропалық мемлекеттердің бір-бірімен өзара қатынастарының ерекшеліктерін сипаттайды, ал сыртқылары болса, Еуропаның, ең алдымен оның батыс бөлігінің, басқа (еуропалық емес) мемлекеттер мен аймақтарға қатысты орнын анықтайды. Бұл алғышарттардың екі түрінің екеуін де Еуропаның және жалпы әлем картасына көз жіберіп қарасақ байқауға болады. Ең бірінші болып көзге түсетіні ол – біршама үлкен емес аумақта өз шекаралары, заңнамасы, әскері, полициясы бар айтарлықтай көп мемлекеттердің шоғырлануы.

Тар кеңістікте көптеген мемлекеттердің қатар өмір сүріп келуі олардың арасында аумақтық қақтығыстарға, соның ішінде миллиондаған еуропалықтардың өмірін алып кеткен әскери қақтығыстарға талай рет әкеп соққаны баршаға мәлім. Жеке мемлекеттер арасында жасасылған бітім шарттары, шабуыл жасамау немесе мәңгілік достық туралы пактілер еуропа тарихында талай рет бұзылған, және келешекте олар сақталады деп жүз пайыз сенімділікпен ешкім кепіл бере алмайды.

Ондай жағдайда Еуропаның саяси құрылысында жатқан соғыс пен қақтығыстар үшін негізді жойып тастаған дұрыс-ақ болмай ма? Яғни бір-бірімен жауласып жатқан ұлттық мемлекеттер Еуропасын, континентте бейбітшілік пен қауіпсіздікті қамтамасыз ете алатын бірыңғай билік органдарға ие біртұтас саяси құрылымға айналдыру. Алғаш рет осыған ұқсас ойды XVIII ғасырдың ұлы неміс философы Иммануил Кант айтқан болатын.

XIX ғасырдың басында (1814ж.) аса көрнекті француз социалист-утопист ғалымы Анри Сен-Симон ұсынған жобасы көңіл аударарлық. Оның Еуропаны саяси біріктіру жоспары Еуромонарх лауазымын, Еуропалық үкімет пен әскердің құрылуын көздеді. XIX ғасырдың соңында болашақ саяси одақтың жоспарын өркениетті халықтардың халықаралық құқық ғылымының өкілі К.Блунтшли (Швейцария) ұсынды. 1878 жылы жарияланған «мемлекеттердің еуропалық одақ ұйымы» атты мақалада Блунтшли аталған одақты тікелей дауыс берумен сайланатын Федералдық кеңес пен Сенаттың басқаруында құруға шақырды.

Еуропа халықтарының бірыңғай және мемлекет үсті ұйымға бірігуі – тек экономикалық және саяси факторлардың әсері ғана емес. Еуропалықтардың этно-ұлттық айырмашылықтарына қарамастан, оларды, өмірдің ортақ мәдени, этикалық және діни негіздер біріктірді. Еуропалықтарды діни (христиандық) негізде біріктіру идеялары бірнеше рет ұсынылған болатын.

Мәселен 1306 жылы француз заңгері П.Дюбуа Еуропада «христиандық республиканы» құруды ұсынды. Аталған бастама «еуропалық идея» шеңберінде тарихи ең алғашқылардың бірі болып саналады.

Дәріс 4. Еуропалық дипломатияның концептуализациясының идеологиялық негіздері. XX ғасырдың бірінші жартысы.

XX ғасырдың басында аса ірі жобалардың бірі, бұл Бірінші дүниежүзілік соғыс жылдарында пайда болған – Еуропа құрама Штаттары (ЕҚШ) деп аталатын жоба болды. Аталған бастама әсіресе Бірінші Дүниежүзілік соғыс кезінде өте кең танымал болды. Бұл жоба бойынша еуропа мемлекеттері арасындағы қатынастар АҚШ-тың үлгісімен қайта құрылу керек еді. Аталған жобаға еуропалық идея дамуының кейінгі кезеңдерде де назар аударылады.
Екі соғыс арасындағы кезеңде (1919-1939), осы кезге дейін жеке, бір-бірінен оқшауланған ойшылдармен дамытылып келе жатқан еуропалық идеяны жақтаушылардың ұйымдастырушылық бірігу процессі (институализация) басталады.

«Әрбір еуропалық Ресейден төніп тұрған қауіпті жете түсінуі тиіс» — деп, 1924 жылы бұндай ұстанымның ең ықпалды жақтаушысы, Панъеуропалық одақтың негізін қалаушы және оның көсемі болған граф Куденхов-Калерги айтқан болатын.

Мемлекеттер арасында ұрыс-жанжалдарды тоқтату қажеттілігі – Еуропа халықтарын бірігуге және ортақ басқару органдарарын құруға итермелеген жалғыз саяси фактор емес. Еуропаның бүкіл тарихы бойында сыртқы факторлардың ықпалы өте үлкен болды, атап айтқанда ортақ дұшпан, ортақ агрессорға қарсы бірігу.

Бір қызығы, кейбір зерттеушілер «еуропалықтар» деген терминін, өзін Рим католик шіркеуінің басшысына, Папа Пий екіншісіне телейді. Византия құлағаннан кейін (1453ж.) ол христиандарды «еуропалықтар» деп атап, оларды «Respublica christiana»-ны Оттоман империясының шабуылынан бірігіп қорғауға шақырды. Бүгінгі күні сәл әлсіреп кеткен діни фактормен қатар саяси мен экономикалық бірігудің факторы ретінде ортақ құқықтық мәдениеттің рөлі ерекше зор болды.

Пайда болуы жағынан еуропалық болып табылатын конституционализмнің, адам құқықтары мен билікті бөлу идеялардың бірігуі, Еуропаның жекелеген мемлекеттердің және жалпы Одақ шеңберінде саяси мекемелердің қызмет етуі жүзеге асырылатын негізді құрады. Қоғамдық өзгерістер – бұл тек ақиқат өмірдің аясында жатқан объективті себептер әрекетінің нәтижесі ғана емес (қоғамдық болмыс). Келешек реформалар қоғам тарапынан дұрыс қолдауға ие болу үшін адамдардың «көңіл-күйлерін» дайындау, қоғамдық сананы соған икемдеу өте маңызды, ал кейбір жағдайларда тіпті қажетті шарт болып та табылады.

Алғашқы конституциялар қабылданар алдында конституционализм идеялары әбден пісіліп жетілдірілді; XIX-XX ғасырлардың революциялық

оқиғалардың астарында марксизм және басқа да социалистік ілімдерде дамытылған идеологиялық негіздемелер жатыр және т.с.с.

Европалық Одақ жағдайында сондай концепция ретінде европалық идея (басқаша атауы – панъеуропалық) болды. Оның мәні – Европа халықтарының өз еркімен бірыңғай саяси ұйымға бірігуі.

Дәріс 5. Европалық дипломатияның концептуализациясының идеологиялық негізі. XX ғасырдың 50-80 жылдарында.

Европалық Одақтың пайда болуы, — тарихи және қисынды түрде өзара байланысты алғышарттар жиынтығының нәтижесі болып табылатын, XX ғасырдың негізгі оқиғаларының бірі. Бұл алғышарттарды экономика, саясат, рухани-мәдени өмірде, идеологияда іздеу керек. Европалық Одақтың құрылуының экономикалық алғышарттары шаруашылық байланыстардың ғаламдану процессінде жатыр.

Осының нәтижесінде халықаралық нарық пен оның құрамдас бөліктері: трансұлттық корпорациялар, халықаралық ынтымақтастық пен еңбек бөлінісі, капиталдың шетел инвестициялары, жұмыс күшінің миграциясы және т.б. қалыптасады.

Алайда экономикалық бірлік бағытындағы қозғалыс Европаның саяси бытыраңқылығымен, бір-бірінен шекаралармен, баждармен, визалармен және халықтар арасындағы шаруашылық қатынастарды шектейтін басқа да кедергілермен бөлінген – «егеменді мемлекеттердің Европасымен» үйлесімділікке түсе алмай, қарама-қайшылыққа түсті. Сәйкесінше фашистік Германияны жеңіп тастау міндетін шешкеннен кейін, фашизмнің сұмдықтары және басқа да соғыстар континентте ешқашан қайталанбас үшін – Европаны саяси біріктіру міндеті тұрды.[

Европада бейбітшілікке қол жеткізудің құралы ретінде саяси бірлікті пайдалану – Европалық Одақтың құрылуы басталған «Шуман жоспарының» ең негізгі идеясы болып табылады. 1955 жылы бұл бастаманың авторы Европалық қауымдастықтардың бас архитекторы – Жан Монне – Европа Құрама Штаттары үшін күрес атты арнайы ұйымды құрды. 1975 жылға шейін жұмыс істеген бұл комитетке көптеген европалық саясаткерлер мен мемлекет қайраткерлері мүше болды. Олардың арасында: ГФР канцлерлері В.Брандт пен Г.Шмидт, Франция Президенті В.Жискар д’Эстен және т.б.

Европалық одақ европалық қауымдастықтың, атап айтқанда, Европалық көмір мен болат қорыту бірлестігінің 1951ж. осы ұйым Европалық одақтың құрылуына негіз қалады, Европалық экономикалық қауымдастықтың, 1957 ж. Рим келісімшарты бойынша құрылған бұл ұйым “Ортақ рынок” деп те аталады, сондай-ақ, 1957 жылы құрылған Атом энергиясы жөніндегі европалық қауымдастықтың қарым-қатынастары негізінде жұмыс істейді. Кейіннен Одаққа Польша, Венгрия, Чехия, Словакия, Словения, Хорватия, Эстония, Латвия, Литва елдері мүше болды. ЕҚ туралы Шарт. 1993 жылдың 1-қарашасынан, яғни Маастрихт шарты күшіне енген сәттен бастап, ЕҚ-тың құрылтай құжатының да атауы өзгеріске ұшырады; ол енді – Европалық

қауымдастықты ұйымдастыратын Шарт деген атауға ие болды. Сонымен, Еуропалық Одақ ол туралы келісім шартына қол қойған 28 мемлекетің экономикалық және саяси бірлестігі.

Дәріс 6. Жиырмасыншы ғасырдың 90-шы жылдарындағы геосаяси жағдайлардағы ЕО дипломатиясының концептуализациясының міндеттері.

1992 жылы 7 ақпан күні голландиялық Маастрихт қалашығында Европалық Олақ туралы Шартқа қол қойылды. Еуропалық Одақ туралы Шарт қатысушы-мемлекеттерден мемлекеттік егемендіктің лектелуін тағы да талап етті. Сол себепті бұл мемлекеттердің көбінде конституциялық реформалар мен референдумдар өткізілген болатын. Бұл құжаттың ратификациялануы бір жарым жылға созылды. Еуропалық Одақ туралы Шарт 1993 жылы 1 қарашада күшіне енді. Маастрихт шартының «интеграциялық құрылымға» енгізген өзгерістер елеулі болды.

1997 жылғы Амстердам шарты. 1997 жылы 2-қазанда Амстердамда өткен конференцияның соңы Еуропалық Одақ туралы Шартқа, Еуропалық Қауымдастықтарды ұйымдастыру туралы шарттарға және олармен байланысты кейбір актілерге өзгерістер енгізу туралы Амстердам шартын қабылдаумен аяқталды (қысқаша атауы – Амстердам шарты). Күшіне 1999 жылдың 1-мамырында енді. Амстердам шарты жаңа ұйымдарды құрмайтыны оның атауынан-ақ көрініп тұр. Оның міндеті – қолданыстағы құрылтай құжаттарына өзгерістер мен толықтыруларды енгізу болды.

Үш маңызды мәселенің шешілмеуі Амстердам шарты күшіне енгеннен кейін жарты-ақ жыл өтісімен-ақ (1999ж 1-мамыр) 2000 жылдың ақпан айында Еуропалық Одақтың құрылтай құжаттарының келесі, бұрынғыдан да радикалды реформаны өткізу мақсатында мүше-мемлекеттер үкіметтерінің жаңа конференцияның шақырылуына себеп болды. Аталмыш конференцияда Еуропалық Одақ туралы Шартты және барлық үш Еуропалық қауымдастықты ұйымдастыратын шарттарды өзгертетін құжаттың мәтіні Одақ елдерінің мемлекет/үкімет деңгейінде мақұлданады. Ол 2000 жылдың 11 желтоқсанында аяқталған болатын. Күшіне Ницца шарты 2003 жылдың 1 ақпанында енеді. Ницца шарты Одақ пен қауымдастықтардың құрылтай актілерін өзгерту мен толықтыруға ғана бағытталған. Бұл шарттың нақты себебі мен мақсаты оның преамбуласында көрсетілген – «Еуропалық Одақ институттарын кеңейтілген Одақта қызмет етуге дайындауға бағытталған процессті аяғына дейін жеткізу». Ницца шарты, Маастрихт пен Амстердам шарттары сияқты, заң шығарушы процессінің демократизациясын одан әрі жалғастырды. Сөз, заң жобалары мен өзге де шешімдерге мүше-мемлекеттердің вето құқығын қолдануға рұқсат етілген жағдайлардың санын одан әрі азайту турасында болып отыр.

Лиссабон шарты еуропалық аймағының қазіргі саяси өмірдің ақиқаттарын бейнелейді, және оған қол қойған мемлекеттердің мүдделерін ғана емес, басқа да Еуропа елдерінің мүдделерін ескереді.

Дәріс 7. XX ғасырдың басындағы ЕО дипломатиясының тұжырымдамалық негізі.

Қазіргі әлемдегі саясаттың дамуының ғаламдық үрдістері ең алдымен, аймақтық деңгейде қалыптасуда. Осы орайда едәуір ілгері кеткен, үлгі боларлықтай жағдайлар туғызып отырған Еуропа аймағы, мүндағы саясаттың ең басты үйымдастырушы әрі бірыңғайландырушы факторы - үздіксіз ықпалдасушы халықаралық бірлестік - Еуропа Одағы.

Еуропа Одағы елдерінде қазіргі кезде бүгінгі әлемдегі ең жетілген қамту жүйесі орныққан, оның негізі XX ғасырдың алғашқы жартысында қаланды. 1957 жылы Еуропалық экономикалық қауымдастық құра отырып, мүше-мемлекеттер келісім-шартта "жұмысшылардың еңбек жағдайын, өмірлік стандарттарын жақсартуға жәрдем көрсету" туралы ортақ келісімді бекітті. Әлеуметтік жүйені үйлестіру тек шаруашылық саладағы шаралардың нәтижесі бола қоймайды. Экономикалық іс-шаралармен қатар, әлеуметтік саланы реттеу жұмыстары жасалуы керек.

Еуропалық қауымдастық пен Еуропалық Одақ шеңберіндегі еуропалық ықпалдасудың дамуы негізінде пайда болған ерекше құқықтық феномен.

Кейбір сарапшылар Еуропалық Конституция жобасының Франция мен Голландияда сәтсіздікке ұшыраганнан кейін Одақ институттарын реформалау процессінде белгілі бір тежелу байқалады ма деп өз қорқыныштарын білдірген болатын. Алайда еуроинтеграцияның ерекшелігі сол – ол үнемі алға жылжып тұратын құбылыс. Сол себептен Одақтың конституция жобасын алмастыратын құжаттың пайда болуы тек уақыттың еншісіне берілген мәселе болатын. Құрылтай құжаттардың нормалары Еуропалық Одақтың аумақтық тұтастығына кепілдік береді. Қауымдастықтың ішінде адамдардың, қызмет көрсетулер мен капиталдардың еркін қозғалысына, тұрғылықты мекен-жай мен экономикалық іс-әрекеттің бостандығына кепілдік беріледі (Еуропалық қауымдастықтарды құру туралы Шарттың III бөлімі); Одақтың ішкі шекаралары арқылы жеке тұлғалардың қозғалысына бақылау жасаудың барлық түрлерін жою қарастырылған және Қауымдастықтың сыртқы шекараларын үшінші елдер азаматтарымен өтудің ортақ талаптары бекітілген. Халықаралық құқық доктринасында көбісі Еуропалық Одақ құқықсубъектілікке ие деген пікірді мойындамайды. Эксперттер Еуропалық Одақ, оның құрамына кіретін қауымдастықтармен салыстырғанда, көптеген халықаралық ұйымдарға тән көлемде құқықсубъектілікке ие емес, бірақ-та оның, ерекше маңызды халықаралық құқықтар мен міндеттерді жүзеге асыру үшін барлық құқықтық мүмкіншіліктері бар деп есептейді. Осыған ұқсас пікірді батысеуропалық зертеушілердің біразы қуаттайды. Эверлинг, мысалы, халықаралық қатынастарда Одақтың атынан тек қауымдастық қана шығады, ал ішкі

мақсаттары үшін Одақ Қауымдастықтың институттары мен құқықтық құралдарын алып пайдаланады. Осындай пікірдің қалыптасуына Маастрихт шартында Еуропалық Одақтың құқықтық мәртебесін айқындайтын ережелердің жоқтығы себеп болды.

Дәріс 8. ЕО дипломатия институттары: функциялары, міндеттері, жаңа өлшемдері.

Еуропалық Одақ үш құрылымдық комроненттен тұрады. Ғылыми әдебиетте және кейбір кезде ресми құжаттардың өзінде бұл компоненттер «Одақ тіректері» деп аталады. Бірінші тірек – 1950 жж құрылған және Одақтың құрылуынан кейін де сақталған Еуропалық қауымдастықтар болып табылады. Бүгінде олардың саны екеу – Еуропалық қауымдастық (ЕҚ) және атом энергиясы жөнінде Еуропалық қауымдастық (Евратом). Олардың ең ескісі – КБЕБ — өз жұмысын 2002 жылы 24 шілдеде тоқтатты, өйткені оның құрылтай шарты тек 50 жылға ғана жасалған (КБЕБ-таң мүлкі мен құзыреті ЕҚ-қа өтті). Екінші тірек, 1970 жылы құрылған еуропалық саясат ынтымақтастығының мирасқоры – ортақ сыртқы саясат пен қауыпсіздік саясаты. Үшінші тірек – қылмыстық-құқықтық саладағы полицияның және сот органдарының ынтымақтастығы.

Еуропалық Одақ Институттары бір мезгілде Еуропалық қауымдастықтың әрқайсысының: Еуропалық қауымдастықтың, Еуропалық көмір және болат бірлестігі, Атом энергиясы бойынша Еуропалық Қауымдастық институттары ретінде де қызмет етеді. Осылайша, "Еуропалық Одақ институты" және "Еуропалық қауымдастық институты" ұғымдары синонимдер болып табылады. Еуропалық Одақ институттарына: Еуропалық Кеңес, Еуропалық Парламент, Еуропалық комиссия, Еуропалық Сот, Еуропалық санақ палатасы, Экономикалық және әлеуметтік комитет, Аймақтар комитеті, Еуропалық орталық банк, Еуропалық инвестициялық банк, Еуропа одағы омбудсманы, Еуропол жатады.

Еуропалық Одақтың институттары тек мүше-мемлекеттерге ғана емес, сол мүше-мемлекеттердің аумақтарында орналасқан кәсіпорындарға, мекемелерге, ұйымдарға (заңды тұлғаларға) және жеке тұлғаларға да қатысты түрлі биліктік өкімдерді шығара алады.

Одақтың міндетті болып табылатын биліктік өкімдерді шығаруға, халықаралық шарттарды жасасуға, мүше-мемлекеттер халықтарының атынан үшінші елдермен қарым-қатынастарда өкіл болуға құқылы екенін мойындай отырып, мүше-мемлекеттер Одаққа өздерінің мемлекеттік егемендігінің бір бөлігін тапсырды.

Еуропа одағы құқығы халықаралық құқық пен мемлекетшілік құқықтың түйіскен жерінен пайда болған ерекше құқық тәртібі «Еуропалық Одақ құқығы» ұғымы 1990-шы жылдардың басында Еуроодақтың пайда болуымен қатар қолданыла бастады. Соңғы жылдары Еуропалық Одақтың институционалдық құрылымы бірталай өзгерістерге ұшырады. Бұл өзгерістердің пайда болуы соңғы кеңею толқындарымен байланысты.

Одақтың атынан оның мақсаттарына жету міндеті жүктелген және осы орайда мүше-мемлекеттерге, заңды және жеке тұлғаларға қатысты биліктік өкілеттіктерге тек Одақтың институттары ғана ие болып табылады. Дегенмен, институттардың Одақ және жалпы еуроинтеграция үшін рөлі ерекше зор екенін мойындауымыз қажет.

Дәріс 9. Европалық дипломатияның дәстүрлі бағыты - бұл АКТ.

Европалық Одақ жаһандық және аймақтық қауіпсіздік пен трансұлттық қатерлерге қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша маңыздылығын түсіне отырып, Орталық Азияда ірі жобаларды іске қосуына кіріседі.

«Стратегиялық серіктестік» - бұл ЕО-мен Қытаймен қарым-қатынастарын анықтау үшін қолданылатын термин. Бастапқыда ЕО өзінің құрылымдық сыртқы саясатының субъектісі ретінде Қытайды қарады, бірақ ол Қытайға бәсекелес құрылымдық күш ретінде қарайды. 2006 жылы ЕО мен Қытай өздерінің келісімшарттық қатынастарын жақсартуға келісті және 1985 жылы Сауда және Ынтымақтастық туралы Келісімнің орнын басуы тиіс Бірыңғай Серіктестік пен Ынтымақтастық туралы Келісім бойынша келіссөздерді бастайды.

Қытай мен ЕО экономикалық және институционалдық тұрғыдан тығыз байланысты. Европалық Одақ - Қытайдың ірі сауда әріптесі және шетелдік тікелей инвестиция үшін ең қолайлы бағыт, ал Қытай ЕО импортының ең ірі көзі және Еуроодақтың екінші ірі сауда әріптесі (АҚШ-тан кейін). Жыл сайынғы саммиттерді өткізу жөніндегі міндеттермен қатар, экономикалық, саяси және сауда диалогы аясында жиі кездесулер өткізіледі. Қоршаған ортадан және энергиядан адам құқықтары мен халықаралық қауіпсіздікке дейінгі аймақтарды қамтитын 50-ден астам салалық диалогтар мен келісімдер бар. Жоғары деңгейдегі экономикалық және сауда диалогын (2008 жылдан бастап), жоғары деңгейдегі стратегиялық диалогты (2010 жылдан бастап) және ұлттар арасындағы жоғары деңгейдегі диалогты (2012 жылдан бастап) құру арқылы ынтымақтастық одан әрі дамыды.

Қытайға жақындағанда, ЕО әріптестік пен қарқынды өзара әрекеттестікті дамыту біртіндеп Қытайдың ЕО-ны алға жылжытатын құрылымдарды қабылдауға әкелетініне байланысты болды. Алайда, мұндай «бір жақты әлеуметтену» Қытай сияқты елмен табысқа жету мүмкін емес.

Орталық Азия елдері мен ЕО мемлекеттерінің ынтымақтастығын нығайту мақсатында Орталық Азия елдері арнайы қызметтерінің, шекара қызметтерінің, Ішкі істер министрліктерінің және кедендік бақылау қызметтерінің жұмысын үйлестіру үшін бірыңғай ақпараттық желі құру көзделді. CADAP бағдарламасы ОА елдері құқық қорғау органдары қызметкерлері үшін оқу семинарларын өткізуді, құрал-жабдық жеткізуді және техникалық көмек көрсетуді көздейді. Мәселен, 2010-2012 жылдар аралығында Қазақстанда, Қырғызстанда, Тәжікстанда, Түркіменстан мен Өзбекстанда 3000-нан астам сарапшылар мен үкімет өкілдері оқытудан өтті. Бағдарлама барлық Орталық Азия елдеріндегі емдеу және оңалту орталықтарын құрал-жабдық берумен және жөндеу жұмыстарын жүргізумен

қолдады. Қазіргі уақытта ЕО 2014-2017 жылдарға арналған CADAP-тың 6-фазасы деп аталатын, Еуропалық Одақ бөлген 5 млн. евро бюджетімен Орталық Азияда есірткі таратудың алдын алу іс-қимыл жоспары жұмыс істейді. Бұдан кейін ЕО 2003 жылы Орталық Азияда шекараны басқаруға жәрдемдесу бағдарламасын (БОМКА) іске қосты (BOMCA, Border Management Programme in Central Asia).

Дәріс 10. Солтүстік Америка: ЕО дипломатиясының жаңа өлшемдері.

АҚШ-пен стратегиялық әріптестік – ЕО- тың басты бағыттарының бірі. Қазіргі заманғы халықаралық жүйеде Құрама Штаттар - құрылымдық күшті және, осылайша, ЕО-ның маңызды серіктесі бар актор. АҚШ пен Еуроодақ көптеген жалпы ішкі сипаттар мен халықаралық мақсаттарға ие. Алайда, бұл ұқсастық алдамшы болуы мүмкін, сондықтан кейде сыртқы саясат мәселелері бойынша келіспеушіліктер күрделі шындықпен жасырылады. Кейде бұл келісім, сондай-ақ ашық келіспеушіліктер әлдеқайда күрделі шындықты жасырады.

Еуропалық интеграциялық үдеріс үлкен дәрежеде Маршалл жоспары негізінде қабылданған құрылымдық АҚШ сыртқы саясатының нәтижесі болып табылады. Еуропалық интеграциялық жобаның жалғасып келе жатқаны қазіргі уақытта АҚШ сыртқы саясатының мақсаты болып қала береді. 1990 жылдан бері ЕО мен АҚШ арасындағы трансатлантикалық қатынастар 1990 жылғы Трансатлантикалық декларация, 1995 жылғы Жаңа Транслантлантикалық күн тәртібі, 1998 жылғы трансатлантикалық экономикалық әріптестік немесе 2007 жылы Трансатлантикалық экономикалық кеңестің құрылуы секілді бірқатар келісімдерге қол жеткізді. Атлантикадан екі жақта да бұл процесс министрлік кездесулердің, жұмыс топтарының, тапсырма күштерінің, басқару топтарының тығыз желісін құруға әкелді, бұл мәселелердің кең ауқымды мәселелерін және саясат бағыттарын қамтиды.

Ең көрнекті трансатлантикалық мекеме АҚШ-тың Президенті, Еуропалық Кеңестің Президенті және Еуропалық Комиссияның Төрағасы болып табылатын, Еуропарламенттің жоғары өкілі / вице-президенті және / немесе сауда комиссары көмегінен тұратын жиырма жыл сайынғы ЕО-АҚШ саммиті болып табылады. Дегенмен, АҚШ-та жиі «шулы, бірақ негізінен бос дипломатиялық оқиғалар» деп сипатталған осы саммиттердің одан әрі пайдасы туралы сұрақтар көтеріледі.

2013 жылы тараптар Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) бойынша келіссөздер жүргізе бастады, ол экономикалық дағдарысқа және Қытай мен басқа дамушы елдердің өсуіне жауап ретінде қарастырылады.

Еуропалық Одақтың нақты құзыреті бар елдерде, мысалы, саудада, АҚШ тікелей ЕО-мен айналысады. Алайда басқа да көптеген жағдайларда Америка Құрама Штаттары мүше мемлекеттермен қарым-қатынастарды екі жақты негізде ұйымдастыруды жөн көреді. Көптеген елдерде ЕО мен АҚШ бірге әлемдік экономиканы реттейді. Олар сондай-ақ қаржылық дағдарысты

еңсеру, энергия импортына тәуелділік және дамушы нарықтық экономикалардан бәсекелесу сияқты қиындықтарға тап болады. Атлантикадан екі жағы табиғи ресурстардың азаюына, халықаралық лаңкестік пен халықаралық қылмысқа қарсы күреске, жанжалдардың шешілуіне және демократиялық үкіметді алға басуға алаңдаулы.

Көп жақты архитектура негізінен американдық бастамалардың нәтижесі болып табылады, яғни ЕО тарапынан бастамалар керек.

Дәріс 11. ЕО-ның аймақтық дипломатиясы: мүмкіндіктері мен қиындықтары.

ЕО-ның сыртқы және қауіпсіздік саясаты жөніндегі жаһандық стратегиясы 2016 жылы құрылған сәттен бастап маңызды ақпараттық жүйеге айналды. Стратегияда сыртқы саясат қалай қалыптасатындығын, қолданыстағы саясатқа қалай қатысы барын және жарияланған басымдықтардың ЕО-ның мүдделерін қорғауға жарамды екенін анықтауға арналған тәсілдер ұсынылды.

Жаһандық стратегия арқылы Еуроодақ өзінің сыртқы іс-қимылдарына ұмтылатын бірқатар басымдықтарды жариялады. Ең алдымен, Одақтың қауіпсіздігі басты басымдық болып табылады.

Екіншіден, ЕО мемлекеттер мен қоғамдардың тұрақтылығын дамытуға инвестициялауға дайындықты және олардың дағдарыстар мен дағдарыстарға қарсы тұруға көмектесуін және одан тезірек қалпына келуін жариялайды.

Үшіншіден, ЕО өзінің басымдықтарын жанжалдар мен дағдарыстарға кешенді көзқарас ретінде жариялайды. Еуроодақ бейбітшілікті орнатуға практикалық және принциптік үлес қосады.

Европалық Одақ аймақтық және жаһандық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге қатысты мүдделері мен міндеттері бар, әлемдік аренада ірі ойыншылардың бірі болып табылады. Негізгі халықаралық мәселелер бойынша бір дауыспен айтуға ЕО жалпы сыртқы саясат шеңберінде. Европалық Одақ Иранға дипломатия және Косово, соның ішінде Батыс Балкан тұрақтылықты нығайтуға, Таяу Шығыстағы бейбіт процесінде маңызды рөл атқарады. ЕО өмірін құтқару және қақтығыс кейін бүкіл әлемде елдер мен өңірлер тұрақтандыру ықпал етеді, бұл әскери, полиция мен судьялардың бар. ЕО табиғи апаттар салдарынан төтенше көмек көрсетеді.

Төртіншіден, континенттік шкала бойынша аймақтық бірлік бола отырып, ЕО кооперативтік өңірлік тапсырыстарды ілгерілетуге ыңғайлы бейімділікке ие.

ЕО өздерінің экономикалық мәртебесіне сәйкес халықаралық саясат және қауіпсіздік саласындағы өз рөлін алып күш-жігерін жандандырды. 1989 жылы Берлин қабырғасы құлағаннан бері Европада болған қақтығыстар неғұрлым тиімді бірлескен іс қажеттілігі ЕО көшбасшылары сендірді. Болашақта халықаралық терроризмге қарсы күрес, бұл ілімді оларды нығайтты. Алайда Лиссабон шарты Европалық Одақты жаңа бір астам державаға айналдырған жоқ. Басында брюссельдік атқамінерлермен дайындалған бұл құжатты Европалық Одақ мүше-мемлекеттердің барлығы өз

түзетулермен толықтырған. Ақыр соңында ЕО-ның мемлекеттік рәміздері туралы бап және жалпыеуропалық сыртқы істер министрдің лауазымы одан алынып тасталынды. Сөйтіп, жақын арада «Еуропа Құрама Штаттары» жөнінде әңгіме болуы мүмкін емес. Жалпы, Еуроодақты басқару принциптерін және оның басқарушы органдардың жүйесін өзгерту қажеттілігі 1990 жылдары туды.

Дәріс 12. ЕО дипломатиясында Латын Америкасы.

ЕО Бразилия, Үндістан, Мексика, басқа да Латын Американың елдерімен болған әріптестіктермен қоса, «стратегиялық әріптестікке» кірісті. Еуропалық қауіпсіздік стратегиясын жүзеге асыру туралы баяндамада ЕО бұл стратегиялық серіктестіктерді БҰҰ-мен бірге тиімді көп жақты тәртіп салудың құрылымдық блоктарына қарайтынын түсіндірді.

Тұтастай алғанда, «стратегиялық серіктестермен» ресми қатынастар негізінен бірдей желілерде дамиды. Мұндай стратегиялық серіктестіктердің құқықтық негізі ұзақ мерзімді серіктестік және ынтымақтастық туралы келісімдер немесе сауда және ынтымақтастық туралы келісімдер, сондай-ақ институционалдық шеңберлер желісі болып табылады.

Латын Америка өңірінде қауіпсіздік саясатын жүзеге асыру үшін ЕО әлеуетінің біршама шектеулілігіне қарамастан стратегияның ерекшелігі ретінде оның ұзақ мерзімді сипатын атап көрсеткен жөн. Бұдан басқа, ол аймақтық бағдарламалар жүзеге асырылатын, яғни тұрақтылық пен қауіпсіздікті, орнықты экономикалық дамуды қамтамасыз етуге бағытталған нақты жобаларды іске асыруға бағытталған алты бағытты нақты айқындайды. Жобалар өңір ішінде де, сондай-ақ ЕО мен Латын Америка арасындағы тығыз өңірлік бірлесуді көздейді. Аймақтық құрамының күшеюі Латын Америка - Еуропа соңғы жылдардағы ынтымақтастығының ерекшеліктерінің бірі болғанын атап өту керек. Ынтымақтастықтың дәл осы тұсы аймақтық әріптестер арасындағы өзара іс-қимылда ЕО-ның Латын Америка мемлекеттеріне қатысты саясатын ерекшелейді. Сыртқы саяси ведомстволар басшылары деңгейіндегі «ЕО - Латын Америка» форматындағы кездесулер дәстүрге айналды. Сонымен қатар басқа да жетекші факторлар, мәселен АҚШ, ҚХР сияқты елдер, Латын Америка елдерімен екіжақты қарым-қатынастарға басымдық береді. Жалпы, ЕО үшін аталған институттар шеңберіндегі қатынастар маңызды болып саналады. Көпвекторлы негізде құрылған саясат үшін жан жақты ықпалдастық өзекті мәселе болып отыр. Осы байланыстар тиімділігінің ұлғаюы, оның қазіргі заманның жағдайға бейімделуі, бекітілген келісімдерді іске асыру жөніндегі нақты тетіктерді әзірлеуі ЕО мүше мемлекеттердің мақсаты болып табылады.

Дәріс 13. ЕО дипломатиясының «Солтүстік өлшемі».

Еуропалық Одақтың «Солтүстік өлшемі» бастамасы 1997 жылы Финляндияда басталды және Еуропа Комиссиясы 1999 жылы қабылданған ЕО стратегиясы ретінде қабылданды. Алғашында 2000-2003 жылдар аралығында. Солтүстік өлшеудің маңызды бөлігі - көрші елдердің көршілес әкімшілік бірліктері арасындағы трансшекаралық ынтымақтастықты дамыту болып табылады. – Қатысушылар - ЕО құжаттарына сәйкес Финляндия, Швеция, Норвегия, Исландия, Балтық және Польша аумақтарын, сондай-ақ Ресей Федерациясының Карелия, Мурманск, Архангельск, Ленинград, Псков, Новгород, Вологда, Калининград облыстарын және Санкт-Петербургті қамтиды.

Солтүстік өлшеу бағдарламасының бірегейлігі - қатысушы елдердің ынтымақтастығы бірнеше деңгейде: мемлекеттік, аймақтық, жергілікті деңгейде көлденең және тігінен орындалуы тиіс. «Солтүстік өлшеу» Ресей үшін әлі де кедей елді мекендердің байлығын дамытуға серіктестердің назарын аударуға және трансшекаралық әсер ететін ресейлік солтүстік-батыстың проблемаларын бірлесіп шешуге қосымша мүмкіндік береді. Олардың ішінде: қоршаған ортаны қорғау, көлік және шекара инфрақұрылымын дамыту, жұмыссыздық және денсаулық проблемалары.

«ЕО-ның Солтүстік өлшеуі» тереңдету - бұл белгілі бір салаларда (саясатта) жұмыс. Дегенмен, оның үйлесімділігі үлкен рөл атқаратын айқын көлденең өлшемі бар. Әсіресе қаржыландыру саласында ЕО құралдары мен халықаралық қаржы институттарының әрекеттестігі мен үйлесімділігі тиімділікті арттыруға және практикалық нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Солтүстік өлшеу бастамасы ең басынан бері қатал сынға ұшырағанына қарамастан, оның аясында көп нәрсеге қол жеткізілді; Мүмкін оның басты артықшылығы - бұл Ресейдің еуропалық құрылымдарға «жоғары саясат» дегеннен тыс тиімді қатысуына ықпал еткен шығар. Солтүстік өлшеулерге деген қызығушылық, оның тәжірибесі мен теориялық тәжірибесі Солтүстік Еуропа мен осы бастамаға тікелей қатысы бар елдерге қарағанда кеңірек кеңейе түсуде.

Мұндай бастамалар мен жобалардың субсидиарлық деңгейде орындалуы, тәжірибелік-бағытталған ынтымақтастық үлгісімен байланысты. Ұлттық үкіметтер арасында мұндай жобаларды үйлестіруге тырысатындар сөзсіз транзакциялық шығындарға алып келеді. Аймақаралық байланыстар, керісінше, шығынды төмендетеді; ынтымақтастық «жоғары» саяси контексттен тыс «жалпы практика» ретінде дамиды.

Солтүстік өлшеулерді дамыту - «жоғары саясат» саласындағы шиеленістің төменгі деңгейлерде практикалық ынтымақтастық мүмкіндігін түбегейлі түрде төмендетуге міндетті емес екендігінің жақсы көрінісі. Солтүстік өлшеусіз аймақаралық ынтымақтастықтың әртүрлі формалары, жалпыеуропалық ынтымақтастықпен салыстырғанда, одан әрі дамыды.

Дәріс 14. Еуропалық тату көршілік саясаты.

ЕО көршілік саясатының пайда болуының өзектілігі мен негізгі себебі ЕО-ның ауқымды кеңеюі, жаңа ЕО шекарасына қатысты жағдайлар, қазіргі әлемде туындаған қауіп-қатерлерге байланысты болды. ЕО көршілік саясатының дамуы еуропалық институттардың қақтығыстарды реттеу, соның ішінде бұрынғы КСРО елдерінің аумақтарындағы күш-жігеріне жаңа серпін берді. Сондай-ақ, көршілік саясат ЕО-мен көршілес елдерге саясат, қауіпсіздік, экономика және мәдениет саласындағы жаңа нормалар мен стандарттар бойынша ЕО-мен тығыз қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді.

Бұл саясат 2004 жылы ЕО-ға 10 жаңа ел кіргеннен кейін бекітілді. Саясаттың басты мақсаты Еуропадағы қауіпсіздікті нығайту, Еуропадағы жаңа бөлу жолдарының пайда болуын болдырмау және сыртқы шекараны қамтамасыз ету болды. ЕО-ның тарихи кеңеюі ол үшін қауіпсіздікті нығайту және еуропалық құрлықтағы гүлденуді арттыру жолында үлкен қадам болды. 2004 жылғы мамырда Еуропалық Комиссия «Еуропалық көршілік саясат» құжатын ұсынды. Онда іске асырудың айқын қадамдары да көрсетілген.

Іс-шаралар жоспары ЕО-ның тиісті елін ЕО стандарттарына сәйкес келтіру үшін қажетті саяси және экономикалық реформалардың ауқымын анықтады.

2014-2020 жж. Кезеңіндегі көршілік саясат бюджеті 15,4 млрд еуро. Қаржыландырудың басым бөлігі серіктес елдердің әрқайсысының қажеттіліктеріне сәйкес келетін екіжақты ынтымақтастық бағдарламаларына бағытталған.

ЕО көршілік саясатының екі негізгі қағидасы - бұл саралау және нәтижеге жауапкершілік. Бұл тәсіл ЕО-мен қарым-қатынастарды дамытуда әріптес елдердің әр түрлі тілектерін ескереді.

ЕО-мен экономикалық интеграция көршілес елдерге олардың реформалық бағдарламаларын және экономикалық даму саясатын сәтті жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Табиғатты және тұрақты тату көрікті құру - әлеуметтік-экономикалық дамудың берік іргетасы бар салауатты саяси және экономикалық жүйені құру. Реформалар арасында өзара қарым-қатынас бар: сауда мен инвестицияларды дамыту үшін екі жақ та көлік қызметтерін және инфрақұрылымдық коммуникацияларды дамытуы керек. Сонымен қатар, сот және реттеуші жүйелерді нығайту іскерлік ахуалға және инвестицияларға оң әсер етеді.

Көршілік саясатының ЕО сыртқы саясатына қосылуы оның тарихындағы маңызды оқиға болды. Экономикалық тұрғыдан кем дамыған және салыстырмалы түрде кедей елдерді қабылдау одаққа жаңа ЕО мүшелерінің саяси тұрақтылығын және экономикалық дамуын қолдау мақсатында бірлескен құралдарды әзірлеуге мәжбүр етті.

Соңғы онжылдықта ЕО бұрынғы кеңестік кеңістіктегі елдерде осы саясаттын шеңберінде өзінің қатысуын айтарлықтай арттырды.

Дәріс 15. ЕО дипломатиясының дамуының нақты тұжырымдамалық мәселелері.

Халықаралық интеграция үрдісі - XX ғасырдың ортасына дейін түсетін халықаралық қатынастардың нақты феномені және әлем осы саладағы теориялық және практикалық тәжірибені жинақтады.Соңғы онжылдықтарда халықаралық қатынастарда аймақтық орталық процестердің өсуі байқалды. Сонымен бірге әлемнің барлық өңірлерінде іс жүзінде қалыптасқан интеграциялық үдерістер мемлекетаралық және ұлтааралық қағидалардың пайда болуына жалпы бағыттылықпен сипатталатын мемлекетаралық өзара іс-қимылдың сапалы жаңа нысаны болып табылады. Қалай болғанда да, бұл үдерістер - белгілі бір салаларда шын мәнінде жаһандық өлшемдерді иеленетін, өзара байланысты және өзара тәуелді әлемдік экономиканың қалыптасуының жалпы үрдісінің көрінісіне айналуда. Еуропалық Одақтың дамуының бүгінгі күнге дейінгі дамуының басты үрдісі болып отыр:

- ЕО-ың ішкі бірыңғай нарығы қалыптасқан жалпы нарықты құру, яғни, "осы Келісім ережелеріне сәйкес тауар, қызмет және капитал айналымы еркін жүргізілетін ішкі шекарасыз кеңістік" орнату (Еуропалық Қауымдастық құру жөніндегі Келісімнің 4-бабы);
- Экономикалық және валюталық одақ орнату. Оның негізі ЕО бірыңғай ақша бірлігінің - еуроның (бұл процеске әзірше өз үлттық валюталарын айналымда қолданатын Ұлыбритания, Дания және Швеция, сондай-ақ ЕО-ның 10 жаңа мүше-мемлекеті қосылған жоқ) енгізілуі;
- Шенген кеңістігін құру және осы Шенген келісімінің негізінде шетелдіктерге бірыңғай визаны енгізу;
- Еуропалық Одақ институттарының әртүрлі салаларда ортақ саясат жүргізуі: ЕО-ның ортақ аграрлық сая¬сатын, бәсекелестік саясатын, көші-қон, көлік, экологиялық және т.б. саясаттарын жүргізу;
- Еуропа одағы құқын - мүше- мемлекеттердің, заңды тұлғалардың және қарапайым азаматтардың қатысуымен қоғамдық қатынастардың маңызды салаларын реттейтін өзіндік құқық жүйесін қалыптастыру;
- Тұрақты, құқықтық байланысы ретінде Одақтың азаматтық институтын құру;
- Одақ азаматтарының негізгі құқықтық ережелері бекітілген жаңа кешенді дерек көзі - 2000 жылы қабылданған Еуропалық Одақтың негізгі құқықтар жөніндегі Хартиясы.

XXI ғасырдың басында әлемдік интеграциялық өзара байланыстардың жаңа кезеңі ретінде анықтауға болады. Сөз интеграциялық өзара байланыстардың жаңа сапалы сипаты туралы болып отыр. Ең алдымен жаһанданудың, ақпараттандыру мен демократияның объективті процестері жекелеген азаматтар мен олардың бірлестіктерінің саяси, мәдени, әлеуметтік және басқа салаларда өзара іс-қимылында «аймақтық-мемлекеттік фактордың» анықтайтын мәнінің жойылуына әкеп соқты.